

بزهکاری دانش آموزان و امکان پیشگیری اجتماعی رشدمدار (از دیدگاه کارشناسان آموزش و پرورش)

تاریخ دریافت: ۸۷/۱۲/۱۹
تاریخ پذیرش: ۸۸/۵/۴

سرتیپ دوم پاسدار محمود رجبی پور^۱

چکیده

کودکان و نوجوانان درصد قابل ملاحظه‌ای از جامعه آماری ایران را تشکیل می‌دهند و سن ارتکاب جرم در جرایم گوناگون در حال کاهش است؛ به گونه‌ای که سن مرتکبان برخی از جرایم متأسفانه به ۱۳ سال رسیده و کمیت آن نیز رو به گسترش است. با بررسی‌های به عمل آمده مشخص شده است که برخی از دانش آموزان بزهکار در حال تحصیل هستند و برخی نیز از آنان از مدارس اخراج شده‌اند. در این میان به موازات نهادهای گوناگون، پلیس نیز نقش ویژه‌ای در پیشگیری از بزهکاری دانش آموزان، اعم از پیشگیری کیفی (انتظامی و قضایی) و غیرکیفری (وضعی و اجتماعی)، بر عهده دارد.

هدف از این پژوهش، بررسی عوامل مؤثر بر بزهکاری نوجوانان، موضوع‌ها و مباحث آموزش پیشگیری از جرم، تأثیر آموزش بر پیشگیری از جرم نوجوانان، نحوه اجرای آموزش، پیشگیری از بزهکاری، نحوه تعامل پلیس با دانش آموزان از منظر کارشناسان آموزش و پرورش بوده است.

پیمایش حاضر نظرسنجی از ۲۶ نفر از کارشناسان آموزش و پرورش نواحی شرق و شمال شرق تهران و به صورت تمام شمار در سال ۱۳۸۵ انجام گرفته است. این کارشناسان از افرادی بودند که علاوه بر مسئولیت‌های اجرایی در آموزش و پرورش، سابقه آموزشی نیز داشته‌اند. داده‌های پژوهش حاضر از طریق پرسشنامه گردآوری شده و شامل چند بخش از جمله ویژگی‌های فردی، عوامل مؤثر بر بزهکاری نوجوانان، نگرش دانش آموزان به پلیس، موضوع آموزش و پیشگیری پلیس از جرم، جایگاه رویکرد یادگیری در آموزش، پیشگیری اجتماعی رشدمدار و آزمون‌های توصیفی برای تجزیه و تحلیل داده‌هاست.

کلید واژه‌ها

پیشگیری از جرم (Crime Prevention)، اداره آموزش و پرورش (Education Dept)، تعامل پلیس با دانش آموزان (Police – Students interaction)، پیشگیری اجتماعی رشدمدار (Development – based community prevention).

مقدمه

دانشمندان، صاحب‌نظران و دولت‌ها، حفظ و توسعه سرمایه انسانی (نیروی انسانی) را هم اکنون مقدم‌تر و مهم‌تر از سرمایه طبیعی (منابع معدنی، جنگل‌ها و ...) و سرمایه فیزیکی (تأسیسات و کارخانه‌ها) می‌دانند و بر آن تأکید دارند.

تأکید نظریه‌پردازان بر موضوع‌هایی همچون سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی (فوکویاما، ۱۹۹۷) که در یک دهه اخیر وارد ادبیات سیاسی و اجتماعی جهان شده است، دلیل بر اهمیت بنیادین آنها در سلامت اجتماعی، انسان و پیشرفت جوامع است. بی‌شک، سرمایه انسانی در شرایطی باعث رشد و توسعه اخلاقی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جوامع می‌شود که پدیده بزهکاری و جرم آن را تهدید نکند. بنابراین برای تحقق سرمایه انسانی و حفظ آن، یکی از مهم‌ترین اقداماتی که دولت‌ها باید در برنامه‌های کلان خود لحاظ کنند، مهار بزهکاری و جرم است، زیرا بزهکاری و جرم، تهدیدکننده و نابودگر جدی سرمایه اجتماعی و سلامت جامعه است و به همین دلیل این مسئله یکی از دغدغه‌های کنونی دولت‌ها به شمار می‌آید.

این دغدغه‌ها زمانی جدی‌تر می‌شود که بدانیم نوجوانان و جوانان، که اصلی‌ترین بخش نیروی انسانی و همچنین سرمایه انسانی هر جامعه به شمار می‌روند، بیشتر از سایر گروه‌های اجتماعی در معرض بزهکاری و بزه‌دیدگی قرار دارند. همین امر باعث شده است که دولت‌ها نیز از گذشته تاکنون برای مهار جرم با اعمال مجازات‌های گوناگون، دست به پیشگیری کیفی بزنند که در این زمینه، دستگاه قضایی و پلیس از نهادهای پیشگیری کیفی به حساب می‌آیند.

با گذشت زمان، دانشمندان در حوزه‌های گوناگون از جمله حوزه سیاست جنایی به سیاستمداران گوشزد کردند که تکیه یک بعدی بر پیشگیری کیفی، هزینه‌های مادی و معنوی قابل ملاحظه‌ای را متوجه جامعه کرده است و تأثیر کمتری بر کاهش بزهکاری و جرم دارد. به همین دلیل، رویکردهای جدید پیشگیری در دهه‌های اخیر، موجب شد که دولت‌ها در راهبرد سیاست جنایی خود به لحاظ اقدام‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و وضعی، برای حذف و محدودتر کردن علل و فرصت‌های جرم به پیشگیری غیرکیفری توجه کنند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۵۵۹).

این راهبردها حتی در برخی از کشورها، سازمان‌های پلیس را نیز تحت تأثیر قرار داده و باعث تغییر در روش آنها شده است، زیرا تغییر در رویکردهای پلیس و اصلاح

روش‌های آن (پلیس جامعه‌محور) تا حدودی می‌تواند در کنار روش‌های دیگر تأثیر مهمی در کاهش بزهکاری و جرم بگذارد. یکی از این راهبردها، پیشگیری اجتماعی رشدمدار از بزهکاری از سوی پلیس است. عمده‌ترین تلاش در این بخش می‌تواند متوجه نوجوانان و جوانان، به ویژه دانش‌آموزان باشد.

در برخی از کشورها راهبرد مذکور با استفاده از روش آگاه‌سازی، آموزش و یادگیری تا کنون با موفقیت‌های قابل توجهی روبه‌رو بوده است. این امر هم اکنون می‌تواند متناسب با فرهنگ، امکانات و الزامات موجود در ایران نیز دنبال و محقق شود. اگرچه تا حدودی رویکردهای پلیس ایران در چند سال اخیر با افزایش ارتباطات اجتماعی و در قالب همکاری‌های ورزشی، هنری، آموزشی و ... با جامعه به ویژه با جوانان رو به رشد است، اما به نظر می‌رسد پلیس با اقدامات مؤثر دیگری در این ارتباط می‌تواند از بزهکاری رشدمدار پیشگیری و جلوگیری کند که جنبه‌های اجتماعی و غیرکیفری آن بیشتر و برجسته‌تر از جنبه‌های کیفری باشد.

به هر صورت نوجوانان و جوانان، بخش مهم و پایه‌ای سرمایه‌انسانی هر جامعه به حساب می‌آیند که در عین حال، بیشتر از سایر گروه‌های جامعه در معرض بزهکاری و بزه‌دیدگی قرار دارند. کشور ایران با جمعیتی بالغ بر ۷۰۴۹۵۷۸۲ (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵) بیست و یکمین کشور پرجمعیت جهان و اولین کشور پرجمعیت منطقه خلیج فارس است (گزارش سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱: ۸) و همان‌طور که گفته شد، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران هم‌اکنون بیش از ۲۶/۰۰۰/۰۰۰ نفر از جمعیت ایران یعنی ۳۷/۸ درصد آن، از نظر سنی زیر ۱۸ سال هستند. جمعیت دانش‌آموزی کشور نیز با لحاظ سه مقطع دبستانی، راهنمایی و دبیرستانی بیش از ۱۸ میلیون نفر برآورد شده است که ۵ میلیون آن دبیرستانی و پیش‌دانشگاهی و بقیه دبستانی و راهنمایی هستند. این آمار از یک سو نشانگر فرصتی برای بالندگی سرمایه‌انسانی و از سوی دیگر در صورت عدم اعمال توجه لازم، تهدید قلمداد می‌شود. بدیهی است در صورت برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مطلوب، آمار یاد شده، بهره‌گیری از سرمایه‌های انسانی را نوید می‌دهد و تحولات عمیقی را در بخش‌های گوناگون در کشور به وجود می‌آورد. در غیر این صورت، چالش‌های متعددی را پیش روی دولت و سیاست‌گذاران قرار خواهد داد (رجبی‌پور، ۱۳۸۲: ۱۱).

در بررسی‌های به عمل آمده در بیشتر کشورهای جهان، آمار جرایم و بزهکاری متوجه جوانان، به ویژه در سنین ۱۲ تا ۲۵ سالگی، همچنان روبه رشد است. روند کمی جرایم

نوجوانان و جوانان در سال ۱۳۷۴ از ۷۶۴۴ به ۲۵۰۸۹ در سال ۱۳۷۹ رسیده و جمع آن از ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۹ بیش از ۱۳۰۰۴۶ مورد بوده است (نجفی توانا، ۱۳۸۲: ۱۸ - ۸).

در بررسی‌های به عمل آمده مشخص شده است که جرم و ورودی به زندان‌ها در سنین ۱۲ تا ۲۵ ساله همواره رو به رشد بوده است. آمار در سایر کشورها هم وضعیت رو به رشد جرایم جوانان را نشان می‌دهد. بنابراین، با توجه به آمارهای منتشر شده می‌توان نتیجه گرفت:

۱- میزان وقوع جرایم بر حسب سن، جوان‌تر شده و بزهکاری و جرم از جوانان به نوجوانان به شدت در حال گسترش است؛

۲- نیاز به تدوین راهبردی کلان در حوزه پیشگیری از جرم، از ضرورت‌ها و اولویت‌های امنیت عمومی به حساب می‌آید؛

۳- برای اجرای چنین برنامه‌ای بخش قابل ملاحظه‌ای از اندیشه، نیرو و توان نهادهای گوناگون از جمله قوه قضاییه، پلیس و آموزش و پرورش باید بر موضوع دانش‌آموزان مقاطع مختلف (ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان) و سپس آن دسته از نوجوانان و جوانان که به مدرسه نمی‌روند و دچار بزهکاری و جرم شده‌اند، متمرکز شود و از طریق پیشگیری اجتماعی رشد مدار جرائم را کاهش دهند (رجبی‌پور، ۱۳۸۲: ۲۵).

بنابراین، همان‌طور که پیشتر اشاره شد، یکی از دغدغه‌های دولت‌ها و کارشناسان اجتماعی، حفظ سرمایه انسانی و به تبع آن پیشگیری از وقوع جرایم نوجوانان و جوانان است، زیرا باید قبل از اینکه ناهنجاری و بزه در جامعه گسترش یابد اقدامات اساسی به عمل آورد. در این ارتباط پلیس در کنار دیگر نهادها می‌تواند به عنوان یکی از نهادهای مؤثر در جامعه با رویکرد اجتماعی در سطوح مختلف پیشگیری (کیفری، وضعی و اجتماعی) وارد شود و با تمرکز بیشتر بر نوجوانان دانش‌آموز در تعاملی منطقی و تعریف شده و با جهت‌گیری اجتماعی، به کاهش بزهکاری و مهار آن بپردازد.

ریموند گسن درباره مشخصه برنامه‌های پیشگیری اجتماعی از بزهکاری، بر این اعتقاد است که این برنامه‌ها از نخستین تجربیات پیشگیری و نخستین پیشگیری از بزهکاری جوانان است. از این رو به نام پیشگیری اجتماعی خوانده می‌شود که ثمره تجربیات پیشگیری مددکاران اجتماعی بدون مداخله بحث‌های پلیس و دادگستری و معطوف به مبارزه ناسازگاری جوانان بزهکار و محیط نشو و نمای آنان است. پس موضوع عبارت از برنامه‌هایی است که هدف آنها در درازمدت، اقداماتی عمقی درباره

افراد و اطرافیان اجتماعی آنان است (کی نیا، ۱۳۸۲: ۱۶۳).

آنچه در این جا مهم به نظر می‌رسد این است که از نگاه گسن و دیگر جرم‌شناسان، هنگامی که به مداخله پلیس یا دادگستری اشاره می‌شود، در واقع ناظر بر پیشگیری کلاسیک پلیس با انجام وظایف خاص، مانند گشت‌زنی، تعقیب و سرکوب مجرمان است. حال آنکه نگارنده بر این باور است که چنانچه پلیس در کنار وظایف حرفه‌ای و تخصصی خود به رویکرد اجتماعی و مقابله با جرم روی آورد و آن را جزء برنامه‌های نوین خویش منظور کند، نقش قابل ملاحظه‌ای را در روند جامعه‌پذیری نوجوانان به منظور کاهش بزهکاری ایفا خواهد کرد. به این صورت، پلیس می‌تواند هماهنگ با روند اصلاحی در دو سطح پیشگیری انتظامی و پیشگیری اجتماعی رشدمدار برای مبارزه با بزهکاری حضور فعال داشته باشد.

پیشگیری اجتماعی رشدمدار و پلیس: گیدنز (۱۳۷۷: ۱۲۷) معتقد است: «وظیفه جرم‌شناسان این است که اجتماع را علیه بزهکاری مجهز کنند و اقدامات لازم را برای درمان بزهکاران به عمل آورند، یعنی هم علل جرم را مطالعه کنند و هم به بررسی راه‌های پیشگیری و طرق جلوگیری و تکرار جرم بپردازند تا بتوانند هم اجتماع و هم افراد را در برابر جرایم حفظ کنند».

بدیهی است، بنیادی‌ترین راه مهار، کنترل و کاهش جرم، راهبرد پیشگیری از جرم است. علل اهمیت و ضرورت این امر نیز به دلایل زیر است:

الف) پیشگیری از جرم، مؤثرتر و مطلوب‌تر از اقدامات و تدابیر واکنشی، نظم، امنیت و آسایش را در ابعاد فردی و اجتماعی تأمین می‌کند، زیرا:

۱- اعمال تنبیه، مجازات و کیفر بیش از آن که پیامدها و آثار جرم را از میان ببرد، به صورت‌های گوناگون مسائل و مشکلات متعدد در جامعه ایجاد می‌کند، از جمله موجبات ترس و نگرانی از جرم و بزهکاری را فراهم می‌آورد.

۲- بر اساس گزارش‌ها و آمارهای موجود، در بسیاری از موارد یا بزهکاران و مجرمان دستگیر و کیفر نمی‌شوند یا چنانچه دستگیر شوند به دلایل متعدد مجازات مورد انتظار در مورد آنان اعمال نمی‌شود (که البته برخی آنها اجتناب‌پذیر و برخی اجتناب‌ناپذیر است، به ویژه متجاوزان به حقوق اقتصادی و اجتماعی جامعه و آنان که از پول و قدرت بیشتری برخوردارند، عمدتاً از تیررس تعقیب و مجازات مصون هستند. برای مثال، در سه دهه گذشته، اعدام مفسدان اقتصادی تعدادشان از انگشتان یک دست هم کمتر بوده است.

۳- تکرار جرم و تداوم به ظاهر دوری‌ناپذیر وقوع آن، به ویژه اگر روند رو به رشد داشته باشد، باعث ناامیدی و در نتیجه کاهش آستانه تحمل دستگاه‌های عمومی پاسخ‌دهنده به پدیده مجرمانه از جمله پلیس و قوه قضائیه می‌شود و از این رو، افزایش میزان کیفرها، اتخاذ تدابیر سخت‌گیرانه و اعمال خشونت و فشار را در پی خواهد داشت (نیازپور، ۱۳۸۷: ۱۸).

ب) گفتنی است اصرار بر اهمیت و تقدم پیشگیری از بزهکاری و جرم، به مفهوم بی‌فایده بودن اقدامات و تدابیر عکس‌العمل و واکنش نیست. در واقع، منظور تعطیل تعقیب، مجازات و کیفر بزهکاران مجرم نیست بلکه مقصود جایگاه ویژه و اولویت پیشگیری نسبت به اقدامات واکنشی برای کاهش هزینه‌های مادی و معنوی است.

از سوی دیگر باید به این نکته اساسی توجه کرد که کیفر و مجازات بزهکار در صورتی که شناسایی و دستگیر شود، فقط توجه به یک بخش از موضوع است. اگر نقش جامعه و دولت در این روند که عموماً بسته و زمینه‌ساز جرائم و بزهکاری هستند نادیده گرفته شوند، در واقع این بزهکار است که مجازات می‌شود و بخش‌های دیگر از جمله جامعه و نهادهای مسئول در امور اجتماعی، فرهنگی، تربیتی، اقتصادی، قضائی و ... که بعضی از آنها در مقام معاونت در جرم به شمار می‌آیند، هیچ گونه مجازاتی نمی‌شوند.

ج) تدابیر پیشگیرانه عمدتاً با روش‌های نرم‌افزاری مانند اعمال سیاست‌های آموزش، تبلیغی، فرهنگ‌سازی و مانند آنها انجام می‌گیرد، در حالی که اقدامات واکنشی عموماً با روش‌های سخت و گاه خشونت بار اعمال می‌شود. لذا اعمال تدابیر پیشگیرانه بیشتر مورد توجه و پذیرش شهروندان قرار می‌گیرد و با آن همکاری می‌کنند تا روش‌های واکنشی و کیفری.

رویکردهای پیشگیری از بزهکاری: اصطلاح پیشگیری در دو گستره قابل تعریف است: گستره محدود و گستره وسیع و نامحدود.

۱- در گستره وسیع یا عام، طیف وسیعی از اقدامات کیفری و غیرکیفری وجود دارد که مجموعه‌ای از تدابیر فردی و جمعی برای خنثی کردن عوامل ترکیبی وقوع جرایم از سوی مجرمان در آینده است. انواع کیفر و رسالت‌های آن همچون ارباب و عبرت‌آموزی، بازپروری مجرمان و جایگزین‌های کیفر از این قبیل هستند که در نظام قضایی اعمال می‌شوند.

۲- در گستره محدود یا خاص، پیشگیری غیرکیفری مطرح است. این نوع پیشگیری

در نظر دارد امکان وقوع جرم و بزهکاری را غیرممکن یا دشوار کند و با مدیریت نامناسب نسبت به فرصت‌ها و عوامل عینی جرم‌زا محدودیت ایجاد کند (کی‌نیا، ۱۳۶۹: ۱۳۷، ۱۳۳، ۱۲۸).

ویژگی‌های پیشگیری غیرکیفری: پیشگیری غیرکیفری از ویژگی‌های مهمی برخوردار است که به محورهای عمده آن اشاره می‌شود:

۱- قبل از ارتکاب جرم، پیش‌بینی تدارک دیده می‌شود؛
 ۲- ناظر بر شرایط و عوامل نوعی جرم است و به اتفاق و فردی خاص بستگی ندارد؛

۳- هدف انحصاری از این اقدامات محدود کردن وقوع جرم است؛
 ۴- از آنجا که این اقدامات قبل از وقوع جرم مورد استفاده قرار می‌گیرند، فاقد خصیصه کیفری و قهرآمیزند؛

۵- عدم توجه به هر یک از اقدامات پیشگیرانه زنگ خطر و هشدار است که خبر از وقوع جرایم در آینده دارد؛

۶- به مراتب هزینه‌های اقدامات در این نوع از پیشگیری مقرون به صرفه‌تر است تا تحمل جرم به ویژه آنجا که امنیت جامعه در معرض تهدید است.

پیشگیری اجتماعی: پیشگیری اجتماعی، شامل اقداماتی برای تأثیرگذاری بر عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم است که عمدتاً بر تغییر محیط‌های اجتماعی و انگیزه‌های مجرمانه متمرکز می‌شوند. هدف پیشگیری مذکور این است که به‌طور مستقیم از مجرم شدن افراد یعنی تبدیل بزهکاران بالقوه به بالفعل جلوگیری کند و مجرمان بالفعل و بالقوه را از خطاهای آتی منصرف کند (کی‌نیا، ۱۳۶۹: ۲۸۸).

پیشگیری اجتماعی به دو قسمت پیشگیری اجتماعی رشد مدار و پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار تقسیم می‌شود. پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار در تلاش است تا با اتخاذ تدابیر و اقدامات مناسب برای از بین بردن یا کاهش عوامل جرم‌زا بر محیط اجتماعی و عمومی اثر گذارد، مثل ایجاد مکان‌های تفریحی یا احداث فضای سبز و نظایر اینها. اما پیشگیری اجتماعی رشد مدار به دنبال آن است که با شناسایی عوامل خطر، تقویت حمایتی و مداخله زودرس به ویژه درباره اطفال و نوجوانان از ارتکاب بزهکاری پیشگیری کند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۱: ۵۴).

پیشگیری اجتماعی رشد مدار^۱ از بزهکاری: این رهیافت برای کاهش مدت حضور

افراد در فعالیتهای جنایی و جلوگیری از روآوردن آنان به اعمال و حرفه مجرمانه است. این رهیافت در پی آن است که علاوه بر افراد، محیطهای شخصی و عمومی پیرامون آنان را نیز درگیر کند تا از تداوم رفتار جنایی افراد در معرض خطر جلوگیری شود. بنابراین، پیشگیری اجتماعی رشدمدار به دنبال آن است تا با مطالعه کودکان و نوجوانان و استفاده مناسب از ساز و کارهای حمایتی موجود در محیطهایی مانند خانواده و مدرسه، دانش‌آموزان مسئله‌دار را به سوی هم‌نوایی با قواعد اجتماعی سوق دهد. بنابراین، هدف در این رهیافت اقدام‌های زود هنگام ملاحظه در فرایند جامعه‌پذیری افراد از رهگذر نهاد خانواده، آموختن مهارت‌های اجتماعی به کودکان و نوجوانان، آموزش آموزگاران و مسئولان مدرسه است و می‌کوشد تا با توانمندسازی، افراد را برای زندگی مطلوب در جامعه آماده سازد (نیازپور، ۱۳۸۷: ۱۳۵ - ۱۳۴).

جدول شماره ۱- ویژگی‌های پیشگیری اجتماعی رشد مدار

ویژگی‌ها	توضیحات
تربیت‌مدار	<ul style="list-style-type: none"> • درصدد شخصیت‌سازی است. • بهره‌گیری از تدابیر و اقدام‌های آموزش - پرورش برای سالم‌سازی فرایند رشد افراد. • تلاش در راستای اختلال در روند شکل‌گیری شخصیت مجرمانه و جامعه‌پذیر کردن افراد.
فردمدار	<ul style="list-style-type: none"> • بر افراد متمرکز می‌شود. • در پی تقویت سازوکارهای خودکنترلی است. • در پی آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان و نوجوانان است. • در آموزش تکیه بر نهاد خانواده، مدرسه و مددکاری اجتماعی دارد.
عام‌گرا	<ul style="list-style-type: none"> • تدابیر پیشگیری‌ها عام هستند و تنها ناظر بر جرم‌های خاصی نیستند. • پیشگیری با هدف جلوگیری از استقرار ناسازگاری در افراد است. • به دنبال پیشگیری از ارتکاب گونه‌های متعدد بزهکاری، از جمله جرم‌های عمدی و غیرعمدی است.

پلیس و انواع مداخلات پیشگیرانه: یکی از وظایف پلیس ایران به استناد بند «د» ماده ۸ قانون استخدامی ناجا مصوب ۱۳۶۹/۴/۲۷ وظیفه پیشگیری از جرم است. در همین ارتباط پلیس با طیفی از مداخلات در حوزه پیشگیری انتظامی، وضعی و اجتماعی رو به روست که در بخش اجتماعی آن نیز ارتباط و تعامل با مدارس و دانش‌آموزان از ویژگی خاصی برخوردار است (شای، ۱۳۸۶: ۱۴۸).

جدول شماره ۲- طیف مداخلات پلیس و مدرسه*

ردیف	محور بررسی	طیف اقدامات
۱	فلسفه اصلی	بازدارنده: مانند حضور با لباس فرم، نظارت و بازرسی پیشگیرانه: مانند دیدارها، فعالیت‌ها، آموزش تحصیلی و حمایتی، تحقیقات سری در مورد مواد مخدر
۲	نوع مداخله	واکنشی: مانند پاسخگویی به درخواست‌های مدرسه یا جامعه؛ تحقیق در مورد حوادث و حضور رسمی پیش‌کنشی: مانند اقدام برای پیشگیری از وقوع مسائلی نظیر عضوگیری باندها، خرید و فروش مواد مخدر، کش رفتن اجناس از مغازه‌ها و حضور رسمی یا غیر رسمی
۳	هدف قرار دادن گروه یا منطقه	هدف‌گیری دانش‌آموزان یا مدارس خاص: مانند هدف قرار دادن استفاده‌کنندگان از مواد مخدر، دانش‌آموزان در معرض خطر اخراج از مدرسه، دانش‌آموزان مدرسه‌گریز و مدارس مناطق محروم هدف‌گیری تمام مدارس یا همه دانش‌آموزان: مانند هدف قرار دادن فعالیت‌های دانش‌آموزان مقاطع ابتدایی یا راهنمایی و برنامه‌های آموزش عمومی
۴	خروجی برنامه‌ها	اهداف کوتاه‌مدت، میان‌مدت و درازمدت: مانند اجرای طرح‌های امنیتی و گزارش روند اجرای آن، تهیه برنامه‌های نظارتی برای کاهش موارد اخراج، آموزش نحوه فیصله دادن منازعات برای کاهش خشونت و تغییر نگرش به بزهکاری برای کاهش آن اهداف واحد یا کوتاه‌مدت: مانند ریشه‌کنی یک باند فروش مواد مخدر
۵	شکل مشارکت	مشارکت چند جانبه: که پلیس بخشی از مشارکت است؛ مانند همکاری پلیس و مدرسه با ادارات خدمات نوجوانان، خدمات بهداشتی و نهادهای اجتماعی دو طرفه یا با محوریت پلیس: مانند تعامل مستقیم پلیس با مدرسه یا مقامات آموزش و پرورش بدون مشارکت سایر بخش‌ها

* - به نقل از: شاول، ۱۳۸۶: ۱۴۸.

با توجه به جدول شماره ۲ بخش مهمی از مداخلات پلیس می‌تواند پیشگیرانه اجتماعی، پیش‌کنشی، هدف قرار دادن گروه یا منطقه یا کلیه دانش‌آموزان با اهداف واحد یا بلند و کوتاه مدت و مشارکت‌جویانه با آموزش و پرورش است.
پلیس به عنوان **تعلیم‌دهنده**: در یک گزارش تحقیقاتی که تحت عنوان پلیس‌مداری

و پیشگیری از جرم، بررسی مقدماتی تجربیات موجود که توسط خانم مارگارت شاو منتشر شده، آمده است: ... الگوی رایج درگیر شدن پلیس در مدارس، نقش آموزشی است. این الگو کهن‌ترین شیوه همکاری بین پلیس و مدارس است و از ابتدای قرن بیستم مورد استفاده قرار گرفته است. در شروع کار، این الگو شامل درس‌های موردی در مورد امنیت دوچرخه‌سواری، امنیت جاده یا پیشگیری از سوء استفاده از کودکان بوده است. در طول زمان تأکید زیادی بر پیشگیری و مخصوصاً پیشگیری از موادمخدر صورت گرفته است. بسیاری از این برنامه‌ها دوجانبه و محدود به پلیس و مدارس یا ادارات آموزش و پرورش بوده است. بسیاری از ادارات پلیس سخنرانی‌هایی را درباره موضوعات مرتبط با جرم برای دانش‌آموزان، معلمان و کارکنان مدارس برگزار می‌کنند. برای مثال در کانادا، ادارات پلیس و یوپیگ و کالگاری سلسله‌ای از سخنرانی‌ها را برای مدارس و والدین تهیه کرده‌اند که موضوعات آنها از قلدری تا رانندگی با وسایل نقلیه دارای نقص فنی و از امنیت فردی تا جرایم مرتبط با اینترنت را در بر می‌گیرد. پلیس کلان شهر لندن نیز خدمات متنوعی را ارائه می‌دهند که با نیازهای مدارس ابتدایی و دبیرستان مطابقت داده شده است (شاو، ۱۳۸۶: ۱۴۶ - ۱۴۵).

رویکرد یادگیری نقطه کانونی پیشگیری اجتماعی رشدمدار: یادگیری فرایندی است که به وسیله آن، تغییرات نسبتاً پایدار در توان رفتاری فرد در نتیجه تجربه رخ می‌دهد (سیدمحمدی، ۱۳۷۷: ۴۷).

یکی از روش‌های بسیار مؤثر و پایدار در پیشگیری اجتماعی رشدمدار، توجه کافی پلیس تخصصی - اجتماعی به مدارس و دانش‌آموزان با روش یادگیری است. در این روش، پلیس در کسوت آموزش‌دهنده و مربی، بهره‌گیرنده از روش یادگیری موضوعات و مطالبی است که می‌تواند باعث پیشگیری پیشینی به دانش‌آموزان شود. هدف این پژوهش، بررسی عوامل مؤثر بر بزهکاری نوجوانان، موضوعها و مباحث آموزش پیشگیری از جرم، تأثیر آموزش بر پیشگیری از جرم نوجوانان، نحوه اجرای آموزش پیشگیری از بزهکاری، نحوه تعامل پلیس با دانش‌آموزان از منظر کارشناسان آموزش و پرورش بوده است.

روش پژوهش

نوع پژوهش، کاربردی و روش آن، توصیفی است. جامعه آماری این پژوهش ۲۹ نفر از کارشناسان آموزش و پرورش نواحی شرق و شمال شرقی تهران به صورت تمام

شمار در سال ۱۳۸۵ بوده است (تعدادی از کارشناسان در زمان معین پرسشنامه را تحویل ندادند). کارشناسان کسانی بوده‌اند که علاوه بر مسئولیت‌های اجرایی در آموزش و پرورش سابقه آموزشی نیز داشته‌اند تا بتوانند نظر تخصصی متناسب با موضوع ارائه دهند. داده‌های پژوهش از طریق پرسشنامه گردآوری شده و شامل بخش‌های زیر است: ویژگی‌های فردی، عوامل مؤثر بر بزهکاری نوجوانان، نگرش دانش‌آموزان به پلیس، مباحث و موضوع‌های آموزش پیشگیری از جرم توسط پلیس و شیوه‌های مؤثر آموزش پیشگیری از بزهکاری. آزمون‌های توصیفی نیز برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است.

یافته‌ها

ویژگی‌های فردی: ویژگی‌های فردی کارشناسان مورد بررسی در جدول شماره ۳ نشان داده شده است. حدود ۶۲ درصد دارای تحصیلات کارشناسی، بیشترین سابقه خدمت بین ۲۰ تا ۳۵ سال (۳۸/۵ درصد) بیشترین سابقه مدیریتی ۵ تا ۱۰ سال (۳۰/۸ درصد) و بیشترین سابقه آموزشی ۵ تا ۱۰ سال (۳۰/۸ درصد) بوده است.

جدول شماره ۳- توزیع فراوانی و درصد فراوانی نسبی ویژگی‌های

فردی کارشناسان ($N = 26$)

درصد	فراوانی	تحصیلات
۱۱/۵	۷	کارشناسی ارشد و بالاتر
۶۱/۵	۱۶	کارشناسی
۲۶/۹	۳	کاردانی و پایین‌تر
سابقه خدمت (سال)		
۱۹/۲	۵	۲۵ سال به بالا
۳۸/۵	۱۰	۲۵ - ۲۰
۱۹/۲	۵	۲۰ - ۱۵
۱۵/۴	۴	۱۵ - ۱۰
۰	۰	۱۰ سال و کمتر
۷/۷	۲	بدون پاسخ

سابقه مدیریتی (سال)		
۷/۷	۲	۲۰ سال یا بیشتر
۱۵/۴	۴	۲۰ - ۱۵
۲۳/۱	۶	۱۵ - ۱۰
۳۰/۸	۸	۱۰ - ۵
۱۵/۴	۴	زیر ۵ سال
۷/۷	۲	بدون پاسخ
سابقه آموزشی (سال)		
۷/۷	۲	۲۵ یا بیشتر
۱۱/۵	۳	۲۵ - ۲۰
۱۵/۴	۴	۲۰ - ۱۵
۱۹/۲	۵	۱۵ - ۱۰
۳۰/۸	۸	۱۰ - ۵
۷/۷	۲	زیر ۵ سال
۷/۷	۲	بدون پاسخ

یافته‌های توصیفی

عوامل مؤثر بر بزهکاری نوجوانان: تأثیر رفتارهای نابهنجار هم‌سن‌وسالان مدرسه بر بزهکاری دانش‌آموزان براساس نظریه کارشناسان در جدول شماره ۴ آمده است.

جدول شماره ۴ - فراوانی نسبی عوامل مؤثر بر بزهکاری نوجوانان

درصد تأثیر					عوامل مؤثر
خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰	۰	۱۱/۵	۶۹/۲	۱۹/۲	رفتارهای نابهنجار هم‌سن‌وسالان مدرسه بر بزهکاری دانش‌آموزان
۰	۱۵/۴	۳۰/۸	۵۳/۸	۰	رفتارهای نابهنجار هم‌سن‌وسالان فامیل بر بزهکاری دانش‌آموزان
۱۱/۵	۷/۷	۳۴/۶	۲۳/۱	۷/۷	رفتارهای نابهنجار معلمان بر رفتار نابهنجار و بزهکاری دانش‌آموزان
۰	۱۱/۵	۱۵/۴	۴۲/۳	۳۰/۸	میزان تأثیر خانواده (پدر، مادر، خواهر و برادر) بر بزهکاری دانش‌آموزان

ادامه جدول شماره ۴

۰	۷/۷	۳۴/۶	۴۲/۳	۱۵/۴	رفتارهای اولیای مدارس (مدیر، ناظم و معلم) در پیشگیری از بزهکاری دانش‌آموزان
۲۶/۷	۳۰/۸	۲۶/۷	۱۱/۵	۰	رادیو در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار دانش‌آموزان
۰	۰	۱۱/۵	۳۸/۵	۴۶/۲	تلویزیون در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار دانش‌آموزان
۰	۳/۸	۱۱/۵	۳۸/۵	۴۶/۱	اینترنت در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار دانش‌آموزان
۱۱/۵	۱۹/۲	۳۰/۸	۲۶/۹	۷/۷	مطبوعات در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار دانش‌آموزان
۰	۰	۱۱/۵	۱۹/۲	۶۹/۲	ماهواره در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار دانش‌آموزان
		منفی (۱۹/۲ درصد)	مثبت (۷۳/۱ درصد)		رفتارهای نابهنجار معلمان بر بزهکاری دانش‌آموزان

با توجه به جدول شماره ۴، تأثیر رفتارهای نابهنجار هم سن‌وسالان مدرسه بر بزهکاری دانش‌آموزان را تقریباً ۷۰ درصد (۱۸ نفر) زیاد و ۱۹/۲ درصد (۵ نفر) خیلی زیاد دانسته‌اند که بسیار شایان توجه است. همچنین تقریباً ۱۲ درصد (۳ نفر) این موضوع را متوسط ارزیابی کرده‌اند. همان طور که ملاحظه می‌شود ۸۸/۴ درصد پاسخگویان تأثیر رفتارهای نابهنجار هم سن‌وسالان مدرسه بر بزهکاری دانش‌آموزان را «خیلی زیاد» و «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. جدول شماره ۴ نشان می‌دهد ۵۴ درصد (۱۴ نفر) تأثیر رفتارهای نابهنجار هم سن‌وسالان فامیل در بزهکاری دانش‌آموزان را زیاد و حدود ۱۵/۴ درصد (۴ نفر) کم دانسته‌اند. همچنین ۳۱ درصد (۸ نفر) نیز این تأثیر را متوسط ذکر کرده‌اند. تقریباً ۳۵ درصد (۹ نفر) میزان تأثیر رفتارهای نابهنجار معلمان بر رفتار نابهنجار دانش‌آموزان را متوسط، ۲۳ درصد (۶ نفر) زیاد و ۱۱/۵ درصد (۳ نفر) خیلی کم دانسته‌اند. همچنین ۷/۷ درصد (۲ نفر) نیز این تأثیر را خیلی زیاد ذکر کرده‌اند. تقریباً ۴۲/۳ درصد (۱۱ نفر) میزان تأثیر خانواده (پدر، مادر، خواهر و برادر) بر بزهکاری دانش‌آموزان را زیاد و ۱۱/۵ درصد (۳ نفر) آن را کم ارزیابی کرده‌اند. همچنین نزدیک به ۳۰/۸ درصد (۸ نفر) میزان تأثیر را خیلی زیاد دانسته‌اند. همان طور که مشاهده می‌شود ۷۳ درصد از پاسخگویان نوع رفتار و برخوردهای خانواده (پدر، مادر، خواهر و برادر) در رفتار نابهنجار دانش‌آموزان را مؤثر عنوان کرده‌اند. ۴۲/۳ درصد (۱۱ نفر) تأثیر رفتارهای اولیای مدارس (مدیر، ناظم و معلم) را در پیشگیری از

بزهکاری دانش‌آموزان زیاد، ۷/۷ درصد (۲ نفر) کم دانسته‌اند. همچنین ۱۵/۴ درصد (۴ نفر) نیز این تأثیر را خیلی زیاد ذکر کرده‌اند.

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود ۴۰ درصد پاسخگویان تأثیر رادیو در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار دانش‌آموزان کم و ۱۱/۵ درصد (۳ نفر) زیاد ارزیابی کرده‌اند. با توجه به اینکه تنها حس غالب در رادیو حس شنوایی است و از آنجا که حدود ۵۷/۵ درصد از پاسخگویان ویژگی‌های رادیو در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار را کم و خیلی کم ارزیابی کرده‌اند. نزدیک به ۴۶/۲ درصد (۱۲ نفر) میزان تأثیر تلویزیون در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار به دانش‌آموزان را خیلی زیاد، ۳۸/۵ درصد (۱۰ نفر) زیاد و ۱۱/۵ درصد (۳ نفر) متوسط ارزیابی کرده‌اند. همان‌طور که جدول شماره ۴ نشان می‌دهد ۸۴/۷ درصد از پاسخگویان میزان تأثیر تلویزیون در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار دانش‌آموزان را خیلی زیاد و زیاد عنوان کرده‌اند. نزدیک به ۴۶/۱ درصد (۱۲ نفر) میزان تأثیر اینترنت در آموزش رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار به دانش‌آموزان را خیلی زیاد، ۳۸/۵ درصد (۱۰ نفر) زیاد و ۱۱/۵ درصد متوسط دانسته‌اند و همچنین ۳/۸ درصد (۱ نفر) این تأثیر را کم ارزیابی کرده‌اند. در کل ۸۴/۷ درصد تأثیر اینترنت در آموزش رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار به دانش‌آموزان را خیلی زیاد و زیاد ذکر کرده‌اند.

با توجه به جدول شماره ۴، ۳۰/۸ درصد (۸ نفر) تأثیر مطبوعات در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار در دانش‌آموزان را متوسط، ۱۱/۵ درصد (۳ نفر) خیلی کم و ۸ درصد (۲ نفر) بسیار زیاد دانسته‌اند. ۶۹/۲ درصد (۱۸ نفر) میزان تأثیر ماهواره در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار به دانش‌آموزان را بسیار زیاد، بیش از ۱۹ درصد (۵ نفر) زیاد و نزدیک به ۱۱/۵ درصد (۳ نفر) متوسط ارزیابی کرده‌اند و میزان تأثیر کم و خیلی کم نیز صفر بوده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌کنید ۸۸/۴ درصد پاسخگویان تأثیر ماهواره در آموختن رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار به دانش‌آموزان را خیلی زیاد و زیاد عنوان کرده‌اند که این نشان دهنده آن است که ماهواره به علت عدم استفاده مناسب افراد جامعه از آن، هنوز جایگاه مناسب علمی و کاربردی خود را پیدا نکرده و این امر آموزش رفتارهای بزهکارانه و نابهنجار به دانش‌آموزان کشورمان را افزایش داده است.

■ **تأثیر آموزش پیشگیری از جرم از سوی پلیس:** تأثیر آموزش پیشگیری از جرم و جنبه‌های آن در جدول شماره ۵ آمده است.

جدول شماره ۵ - فراوانی نسبی تأثیر آموزش پیشگیری از جرم

درصد میزان تأثیر*					عوامل
خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۷/۷	۳/۸	۱۹/۲	۳۸/۵	۳۰/۸	میزان تأثیر آموزش پیشگیری از جرم و بزهکاری در یک تعامل دوستانه از سوی پلیس در دانش‌آموزان
۷/۷	۱۵/۴	۱۹/۲	۴۶/۲	۷/۷	میزان استقبال دانش‌آموزان از این آموزش‌ها
۷/۷	۱۱/۵	۴۶/۲	۳۴/۶	۰	چگونگی ارزیابی نگرش دانش‌آموزان نسبت به پلیس

*. درصدها بدون در نظر گرفتن موارد بی‌پاسخ است.

حدود ۶۹/۳ درصد تأثیر آموزش پیشگیری از جرم و بزهکاری در یک تعامل دوستانه از سوی پلیس در دانش‌آموزان را بسیار زیاد و زیاد دانسته‌اند. حدود ۵۴ درصد دانش‌آموزان (خیلی زیاد و زیاد) از این آموزش‌ها استقبال می‌کنند. با توجه به جدول شماره ۵ به بررسی و ارزیابی نگرش دانش‌آموزان نسبت به پلیس پرداخته است، به گونه‌ای که نزدیک به ۳۵ درصد (۹ نفر) خوب و تقریباً ۴۷ درصد (۱۲ نفر) متوسط دانسته‌اند.

موضوع‌ها و بحث‌های آموزشی از سوی پلیس: در پاسخ به این سؤال باز که چه موضوع‌هایی را برای آموزش از سوی پلیس ضروری می‌دانید، این موضوع در جدول شماره ۶ جمع‌بندی شده‌اند:

جدول شماره ۶ - موضوع آموزش پیشگیری از جرم از نظر کارشناسان

آموزش به والدین برای شناخت بیشتر از بزهکاری؛	آسیب‌های اجتماعی در مدارس؛
آسیب‌های ناشی از کار خلاف در خانواده؛	آموزش قانون و قانون‌مداری؛
ایجاد روابط فرهنگی و اطلاعیه‌ها از طرف پلیس در مدرسه؛	آموزش مهارت‌های زندگی؛
ارتباط دوستانه میان پلیس و دانش‌آموزان؛	احترام به حقوق دیگران؛
برخورد کریمانه با دانش‌آموزان و شخصیت دادن به او؛	ارتباط با خانواده؛
بررسی پزشکی و روان‌پزشکی امور خلاف و پیامدهای علمی و ثابت شده مسائل خلاف؛	به تصویر کشیدن پایان کار خلاف؛
بیان مشکلات افراد بزهکار و بررسی علل بزهکار شدن این افراد؛	پیشگیری از اعتیاد؛

ادامه جدول شماره ۶

تفہیم این مسئله کہ پلیس دوست است نہ دشمن؛	تردد در مکان‌های نامناسب؛
راه‌های رسیدن به این جامعه آرمانی و داشتن جامعه‌ای آزاد و سالم؛	تہاجم فرهنگی؛
معرفی گروهک‌ها و احزاب خارجی، اعمال، عقاید و طرفداران آنها؛	جلب اعتماد مردم با عمل؛
موضوع بزهکاری در میان جوانان از قبیل سرقت و اعتیاد؛	جلوگیری از نزاع؛
نظارت پلیس بر عواملی کہ مقابل مدارس، دانش‌آموزان را تهدید می‌کند؛	دوست‌یابی و نقش دوست‌های ناباب؛
نقش پلیس در ایجاد آرامش و پیشگیری از وقوع جرم و جنایت؛	رفتارهای ضد اجتماعی؛
نقش پلیس در ایجاد نظم و امنیت فردی و اجتماعی؛	رفتارهای ہنجار در زندگی؛
راه‌های مقابله با بزهکاری و معرفی جرم؛	سرقت؛
عواقب و نتایج ارتباطات نامشروع؛	صداقت پلیس؛
محبوبیت پلیس در نظر دانش‌آموزان؛	مسائل اخلاقی و جنسی؛
شناخت دانش‌آموزان از کار پلیس؛	نظم اجتماعی؛
	عملکرد صحیح و خدایسندانه؛

آموزش پیشگیری از جرم

جدول شماره ۷ نشان می‌دهد کہ آموزش پیشگیری از وقوع بزهکاری به ترتیب برای دانش‌آموزان و اولیای آنها بین ۸۸ درصد و نزدیک به ۷۷ درصد از نظر پاسخگویان ضروری است. این امر برای معلمان بیش از ۶۵ درصد و برای مدیران نزدیک به ۵۸ درصد ذکر شده است. این جدول بیانگر اهمیت آموزش پیشگیری در بزهکاری برای تمام گروه‌های مذکور از سوی پلیس است کہ نکته بسیار قابل توجہی است.

جدول شماره ۷ - فراوانی و فراوانی نسبی میزان تناسب آموزش پیشگیری از وقوع جرم برای گروه‌های مختلف (N = ۲۶)

تأثیر	فراوانی	درصد فراوانی
مدیران	۱۵	۵۷/۷
معلمان	۱۷	۶۵/۴
اولیا	۲۰	۷۶/۹
دانش‌آموزان	۲۳	۸۸/۵
دانش‌آموزان بزهکار	۱۰	۳۸/۵

جدول شماره ۸ - فراوانی و فراوانی نسبی میزان تناسب آموزش و گفت‌وگو به صورت کلاس درس برای ارائه آموزش پیشگیری از جرم

میزان تناسب	فراوانی	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۵	۱۹/۲
زیاد	۸	۳۰/۸
متوسط	۹	۳۴/۶
کم	۳	۱۱/۵
خیلی کم	۲	۷/۷
جمع	۲۶	۱۰۰

جدول شماره ۸ نشان می‌دهد که تناسب آموزش و گفت‌وگو به صورت کلاس درس برای ارائه آموزش پیشگیری، ۵۰ درصد خیلی زیاد و زیاد و ۳۵ درصد متوسط است.

جدول شماره ۹ - فراوانی و فراوانی نسبی میزان تأثیر آموزش (از طریق بازدیدهای علمی، میدانی و اردویی) در پیشگیری از وقوع جرم

میزان تناسب	فراوانی	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۲	۲۶/۲
زیاد	۱۱	۴۲/۳
متوسط	۲	۷/۷
کم	۰	۰
خیلی کم	۰	۰
بی‌جواب	۱	۳/۸
جمع	۲۶	۱۰۰

جدول شماره ۹ تأثیر آموزش از طریق بازدیدهای علمی، میدانی و اردویی در پیشگیری از وقوع جرم، حدود ۸۹ درصد خیلی زیاد و زیاد ارزیابی کرده‌اند.

■ نحوه اجرای آموزش پیشگیری از بزهکاری: کارشناسان برای نحوه اجرای آموزش پیشگیری از وقوع بزهکاری پیشنهادهای علمی زیر را مطرح ساخته‌اند:

- استفاده از جاذبه تلویزیون در ساعات پیک مشاهده و با توجه به عمومیت استفاده از آن به صورت نمایشی و انیمیشن؛
- نمایش تصویری افراد بزهکار و بیان شرایط زندگی آنها و سپس بررسی علل آن؛
- ارائه برنامه‌های کوتاه و مستمر و به صورت سمعی و بصری؛
- آموزش آشنایی با عوارض بزهکاری‌های اجتماعی در یک اردوی یک روزه؛

- آموزش مستقیم در مدارس به صورت بلندمدت، آموزش غیرمستقیم در روزنامه‌ها و آموزش در تلویزیون؛
- اجرای تئاتر، فیلم و اسلاید در مدارس و تلویزیون و تشکیل جلسات پرسش و پاسخ در مدارس دخترانه و پسرانه از سوی مأموران صدیق و آگاه نیروی انتظامی؛
- بردن نوجوانان به مراکز بازآموزی تا از نزدیک با شرایط این مراکز آشنا شود و نگرش آنان نسبت به جرم تغییر کند؛
- کلاس، تبلیغات، سینما و استفاده از حربه‌های تشویقی؛
- تعامل در مدرسه و آموزش به دانش‌آموزان هر هفته یک بار به مدت دو ساعت؛
- لحاظ کردن نمره برای کسانی که پاسخ‌های صحیح به سؤال‌ها می‌دهند؛
- شناسایی دانش‌آموزان (خصوصاً اول دبیرستان) در مدارس و ایجاد برنامه‌های دسته‌جمعی و گروهی برای اردو و بازدید از ندامتگاه‌ها و نشستن پای صحبت خلافکارها برای عبرت‌گیری هر چه بیشتر و رفع بیکاری؛
- حداقل سالی سه مرتبه در مدرسه یا اماکن مناسب و قابل استفاده آموزش و پرورش اردو زدن؛
- در نظر گرفتن آموزش نظم و انضباط و پیشگیری از بزهکاری در کتاب‌های درسی، آموزش مستمر والدین و ارائه اطلاعات به دانش‌آموزان؛
- استفاده پلیس از توان بالقوه آموزش و پرورش به صورت بهینه.
- اقدامات تشویقی برای آموزش پیشگیری از بزهکاری: کارشناسان، اقدامات تشویقی مناسب برای آموزش پیشگیری از بزهکاری در دانش‌آموزان را به شرح زیر پیشنهاد کرده‌اند:
- تشویق و تقدیر از دانش‌آموزان که با مهیا بودن امکان ارتکاب به بزهکاری خویشان‌دار بوده و خود را حفظ کرده‌اند؛
- جایزه، کارت همکاری افتخاری، اخذ نظرات و پیشنهادهای و سؤال‌ها از دانش‌آموزان؛
- تهیه بروشورهای زیبا با ارائه پیام‌های کوتاه و مفید و کمک به دانش‌آموزان برای شناسایی رفتارهای نابهنجار در شرایط سخت؛
- پلیس در نشست‌ها و آموزش‌های خود چند مورد از امور خلاف مدرسه، محل زندگی و ... را عنوان کند و عاقبت آن را توضیح دهد و افراد صالح و درستکار را به سایر افراد معرفی کند و به آنان جایزه هدیه دهد؛
- افراد صالح و قانون‌مدار که در راستای اطلاع‌رسانی و پیشگیری از جرم، با پلیس

- همکاری دارند، شناسایی شوند و در مراسم صبحگاهی مورد تشویق و قدردانی قرار گیرند تا دیگران نیز ترغیب شوند؛
- در نظر گرفتن هر نوع پاداش که نزد دانش‌آموزان مناسب است؛
  - شرکت دادن نوجوانان برای جلوگیری از این کار و مطرح کردن آنها و تشکیل کمیته‌هایی برای امر پیشگیری از سوی خود دانش‌آموزان در مدرسه؛
  - ایجاد مراکز تفریحی سالم؛
  - ایجاد نمایشگاه، تبلیغات برنامه‌های درسی، تبلیغات روی خودکار و دادن گرمکن ورزشی با شعارهای مختلف ضد اعتیاد؛
  - ایجاد جذابیت جنبه‌های مختلف زندگی سالم؛
  - فراهم‌سازی بستر برای استفاده از مکان‌های ورزشی و تفریحی برنامه؛
  - برگزاری مسابقات ورزشی و مسابقات فرهنگی اردوهای فرهنگی و بازدید از بعضی نقاط چون زندان‌ها؛
  - طرح پلیس افتخاری در میان دانش‌آموزان و ایجاد ارتباط میان پلیس و مدرسه از طریق پلیس مدرسه؛
  - جایزه‌های نقدی و یادبود و اردو یا مسافرت به میزبانی پلیس.
- شیوه‌های ارائه مطالب آموزش پیشگیری از بزهکاری: جدول شماره ۱۰ میزان جذابیت شیوه‌های ارائه مطالب آموزش پیشگیری از بزهکاری برای دانش‌آموزان را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱۰- فراوانی و فراوانی نسبی میزان جذابیت شیوه‌های ارائه مطالب آموزش‌های پیشگیری از بزهکاری برای دانش‌آموزان

درصد فراوانی	فراوانی	شیوه ارائه مطالب آموزشی
۳/۸	۱	مطالب تحلیلی
۷/۷	۲	مطالب توصیفی
۷/۷	۲	مطالب تاریخی
۳/۸	۱	مطالب آماری
۶۹/۲	۱۸	مطالب مشاهده‌ای
۱۰۰	۲۴	جمع

جدول شماره ۱۰ نشان می‌دهد که از شیوه‌های ارائه مطالب آموزش‌های پیشگیری از بزهکاری برای دانش‌آموزان، شیوه مشاهده‌ای با حدود ۶۹/۲ درصد فراوانی، بیشترین

جذابیت را دارد.

جدول شماره ۱۱ - فراوانی نسبی میزان ارتباط و تأثیر تعامل پلیس با دانش‌آموزان

میزان ارتباط و تأثیر (درصد)*			موارد
زیاد	متوسط	کم	
۰	۰	۱۰۰	میزان ارتباط و تأثیر برخورداری از تخصص، تلاش و آگاهی مطالب به روز برای آموزش و یادگیری
۳۴/۶	۳۴/۶	۲۶/۹	میزان ارتباط و تأثیر تغییر لباس فرم پلیس به رنگ خاص برای آموزش، یادگیری و تعامل
۰	۱۹/۲	۸۰/۸	میزان ارتباط و تأثیر نظم و انضباط ظاهری برای آموزش و یادگیری
۷/۹۶	۰	۹۲/۳	میزان ارتباط و تأثیر قدرت بیان و تبیین برای آموزش، یادگیری و تعامل صمیمی تر پلیس اجتماعی با دانش‌آموزان
۰	۳/۸	۹۶/۲	میزان ارتباط و تأثیر جذابیت و خوش چهره بودن برای آموزش یادگیری و تعامل صمیمی تر پلیس اجتماعی با دانش‌آموزان
۰	۱۹/۲	۸۰/۸	میزان ارتباط و تأثیر قاطع و جدی بودن برای آموزش، یادگیری و تعامل صمیمی تر پلیس اجتماعی با دانش‌آموزان
۰	۱۵/۴	۶۹/۲	میزان ارتباط و تأثیر نظم و انضباط ظاهری برای آموزش یادگیری و تعامل صمیمی تر پلیس اجتماعی با دانش‌آموزان
۱۵/۴	۳۰/۸	۵۰	میزان ارتباط و تأثیر جوان بودن در آموزش، یادگیری و تعامل صمیمی تر پلیس اجتماعی با دانش‌آموزان

* درصدها بدون در نظر گرفتن موارد بی پاسخ است.

براساس جدول شماره ۱۱ حدود ۲۷ درصد از کارشناسان تغییر لباس فرم پلیس به رنگ خاص برای آموزش زیاد را تأثیرگذار دانسته و ۳۵ درصد متوسط و کم ارزیابی کرده‌اند. نظم و انضباط ظاهری پلیس در تعامل با دانش‌آموزان از نظر کارشناسان حدود ۸۱ درصد تأثیر زیاد دارد و ۱۹/۲ درصد نیز آن را متوسط ارزیابی کرده‌اند. قدرت بیان پلیس در تعامل صمیمی تر با دانش‌آموزان ۹۲/۲ درصد تأثیر زیاد بر تعامل دارد. جذابیت و چهره خوب داشتن پلیس حدود ۹۶ درصد تأثیر زیاد بر تعامل دارد. قاطع و جدی بودن پلیس در آموزش و یادگیری و تعامل صمیمی تر با دانش‌آموزان

حدود ۸۱ درصد تأثیر زیاد دارد. حدود ۶۹ درصد پاسخگویان تأثیر رفتار آرام، صمیمی و زودجوش بودن پلیس در آموزش، یادگیری و تعامل صمیمی را زیاد دانسته‌اند. ۵۰ درصد کارشناسان معتقدند که جوان بودن پلیس در تعامل، تأثیر زیادی دارد.

شیوه‌های تعامل پلیس با دانش‌آموزان

جدول شماره ۱۲ - فراوانی نسبی شیوه‌های تعامل پلیس با دانش‌آموزان

درصد*					عوامل
خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰	۳/۰۸	۰	۴۲/۳	۵۳/۸	میزان ضروری بودن آموزش راهکارهای پیشگیری از بزهکاری نوجوانان به اولیای دانش‌آموزان
۰	۳/۰۸	۰	۴۲/۳	۵۳/۸	میزان ضروری بودن همکاری و تبادل نظر بین پلیس با اولیای دانش‌آموزان برای پیشبرد آموزش‌های پیشگیری از جرم دانش‌آموزان
۰	۳/۸	۳/۸	۳۳/۱	۶۱/۵	میزان ضروری بودن تشکیل شورای پیشگیری از بزهکاری نوجوانان
۰	۰	۱۵/۴	۴۶/۲	۳۸/۶	میزان تأثیر مشاوره دانش‌آموزان با پلیس اجتماعی در خصوص پیشگیری از بزهکاری
۰	۷/۷	۳/۸	۴۲/۳	۴۶/۲	میزان تأثیر همکاری مستقر بین پلیس اجتماعی و اولیای مدارس در پیشبرد آموزش‌های پیشگیری از جرم

* درصدها بدون در نظر گرفتن موارد بی‌پاسخ است.

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۱۲، ۵۴ درصد پاسخ‌دهندگان، آموزش راهکارهای پیشگیری از بزهکاری نوجوانان به اولیای دانش‌آموزان را خیلی زیاد و ۴۳ درصد زیاد دانسته‌اند. حدود ۵۴ درصد همکاری و تبادل نظر بین پلیس با اولیای دانش‌آموزان برای پیشبرد آموزش‌های پیشگیری را خیلی زیاد و حدود ۴۳ درصد زیاد ارزیابی کرده‌اند. وجود شورای پیشگیری از بزهکاری نوجوانان را حدود ۶۲ درصد خیلی زیاد و حدود ۳۴ درصد زیاد، ضروری دانسته‌اند. حدود ۳۶ درصد کارشناسان معتقد بودند که مشاوره دانش‌آموزان با پلیس در پیشگیری از بزهکاری خیلی زیاد و حدود ۴۷ درصد زیاد تأثیر دارد. حدود ۴۷ درصد کارشناسان معتقدند که همکاری مستمر میان پلیس و

اولیا در پیشبرد آموزش‌های پیشگیری از جرم تأثیر خیلی زیاد دارد و حدود ۴۳ درصد نیز تأثیر آن را زیاد ارزیابی کرده‌اند.

■ **نحوه تعامل پلیس با دانش‌آموزان:** کارشناسان آموزش و پرورش برای بهبود این موضوع، پیشنهادهای زیر را ارائه داده‌اند:

- ✓ بهبود ارتباط عاطفی و روحی بین پلیس و جوانان؛
- ✓ دادن آموزش‌های لازم، افزایش سطح تحصیلات نیروها، افزایش علاقه آنان به حرفه مربوط؛
- ✓ عمل صحیح و کامل به قوانین، آشنایی کادر پلیس به وظایف انسانی، اجتماعی و شهروندی، پیگیری جرایم بدون حضور فیزیکی شهروندان؛
- ✓ اجرای هر طرحی باید با همه جانبه‌نگری و بررسی‌های دقیق صورت گیرد؛
- ✓ تغییر دیدگاه پلیس، ضمن تعامل با مدرسه و روش مشارکت‌جویانه با مردم؛
- ✓ استفاده از افراد متخصص و صاحب‌نظر در امر سخنرانی، مشاوره و یادگیری؛
- ✓ شناسایی عوامل جرم، اعطای آگاهی لازم به مردم از راه‌های مختلف، تغییر در فرهنگ جامعه از تنها راه ممکن (آموزش و پرورش)، از بین بردن دوگانگی در رفتار و گفتار مسئولان و برخورد قاطع با مجرمان در هر مقام؛
- ✓ از بین بردن رعب و وحشت مردم از پلیس (با توجه به سوابق این نیرو در دوران گذشته) برای ایجاد ارتباط و اعتماد مردم که نیازمند برنامه‌های فرهنگی و هنری مانند فیلم‌های پلیسی است؛
- ✓ پلیس‌هایی با تمام نقاط مثبت و قوت و ترجیحاً آشنا و مسلط به امور قضایی (اما بدون اسلحه و دستبند) نزدیکی بیشتری به عنوان آمر به معروف و نهي از منکر، در جامعه نمود داشته باشند؛
- ✓ همراهی سایر نهادهای مسئول با پلیس؛
- ✓ رعایت جانب‌تکریم و احترام افراد از سوی پلیس؛
- ✓ تغییر اساسی در فرهنگ خانواده؛
- ✓ پلیس منظم و متعهد همراه با آخرین فناوری و تجهیزات روز جهان؛
- ✓ استفاده از مأموران شبگرد محلی با یاری مردم؛
- ✓ پلیس از نظر فناوری باید به جایی برسد که در مناطق مختلف و همه‌کچه‌ها و خیابان‌ها، دوربین‌های کنترل نصب کند؛
- ✓ انجام پژوهش‌ها و زمینه‌سنجی‌های فرهنگی و اجتماعی و اتکا به یافته‌های معتبر

و برنامه‌ریزی‌های علمی از ضروریات و تحولات لازم برای توفیق نیروی انتظامی در تحقق وظایف و رسالت خطیر و حساس آن است، زیرا اخلاق و روان‌شناسی اجتماعی در مواجهات پلیس با عامه مردم بسیار کمرنگ است. پلیس‌ها اغلب همه را بزهکار و خاطی می‌بینند؛

✓ باید زمینه ارتکاب به جرم را ضعیف کرد و با دادن آگاهی از طریق مناسب، جوانان را از نتایج پایانی ارتکاب به جرم آگاه ساخت. پایه شعارها، ضرب‌المثل‌ها و فرهنگ زیبایی قدیم این سرزمین را احیا کرد؛

✓ تمامی سازمان‌ها، نهادها و بخش‌هایی که به نحوی با موضوع ارتباط دارند، ضمن تشکیل کمیته‌ای تخصصی به صورت متمرکز و مستمر ضمن شفاف‌سازی، وظایف پیشگیری از بزهکاری را دنبال کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

۱- علت‌یابی بزهکاری: میزان تحصیلات افراد مورد پرسش ۶۱/۵ درصد کارشناس و ۲۶/۹ درصد کارشناس ارشد و بالاتر و سابقه خدمت نزدیک به ۵۸ درصد آنان ۲۵ سال به بالا بوده و بیش از ۴۶ درصد آنان سابقه مدیریتی و آموزشی ۲۰ تا ۳۰ سال داشته‌اند که این امر نشان‌دهنده تسلط آنان بر مسائل آموزش و پرورش مدرسه و مسائل نوجوانان و جوانان است. نزدیک به ۸۹ درصد افراد مذکور تأثیر رفتارهای نابهنجار هم‌سن و سالان مدرسه‌ای را بر یکدیگر زیاد و خیلی زیاد ذکر کرده‌اند، در حالی که تأثیر همسالان در فامیل را ۸۳ درصد و متوسط دانسته‌اند که این موضوع تأثیر نهاد گروه همسالان را در شکل‌گیری و افزایش بزهکاری دانش‌آموزان و نقش و تأثیر این نهاد را در جامعه‌پذیری دانش‌آموزان نشان می‌دهد. در عین حال، نزدیک به ۷۳ درصد رفتار نابهنجار معلمان را نیز در بزهکاری دانش‌آموزان مؤثر دانسته‌اند.

بیش از ۷۳ درصد از پاسخگویان تأثیر خانواده، اعم از پدر و مادر، خواهر و برادر را در گرایش دانش‌آموزان به بزهکاری مؤثر ارزیابی کرده‌اند که این امر نیز نقش مؤثر نهاد خانواده در گرایش دانش‌آموزان به بزهکاری را نشان می‌دهد. بدرفتاری، کج‌خلقی، تحمل نکردن نوجوانان و جوانان، ایرادگیری بیش از حد، اعتیاد والدین، اختلاف خانوادگی، بدکلامی، توهین، دروغ و ریا، عدم کنترل فرزندان و بی‌اعتنایی نسبت به این امر، آزادی‌های بی‌حد و حصر، بی‌قیدی، دوری از اعتقادات مذهبی، بیکاری و کم‌درآمدی پدر، فقر فرهنگی و ... عوامل عمده تأثیر نهاد خانواده بر بزهکاری دانش‌آموزان ذکر

شده است.

درباره نقش و تأثیر رسانه‌های جمعی بر بزهکاری دانش‌آموزان، نزدیک به ۸۵ درصد افراد مورد پرسش، تلویزیون و اینترنت را زیاد و خیلی زیاد و نزدیک به ۸۹ درصد نیز تأثیر ماهواره را زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. علاوه بر این، نزدیک به ۵۸ درصد از افراد مورد پرسش، رفتارهای اولیای مدرسه و نزدیک به ۷۰ درصد، تأثیر آموزش توسط پلیس در تعاملی دوستانه با دانش‌آموزان را در پیشگیری از بزهکاری و جرم دانش‌آموزان مؤثر دانسته‌اند. همچنین در پاسخ به اینکه این امر چه میزان مورد استقبال دانش‌آموزان قرار خواهد گرفت، نزدیک به ۵۴ درصد این استقبال را زیاد و خیلی زیاد ذکر کرده‌اند. موارد فوق در واقع نشان‌دهنده بستر مناسبی برای اجرای آموزش و آگاه‌سازی در راستای کاهش یا پیشگیری از بزهکاری در مدرسه ارزیابی می‌شود.

در زمینه رفتارهای بزهکارانه دانش‌آموزان، بیشتر پاسخگویان به ترتیب عواملی چون مصرف و اعتیاد به سیگار، قلیان، مشروبات الکلی، حشیش و قرص‌های شادی‌آور و در خصوص رفتارهای ضد اجتماعی، به ترتیب حمل چاقو و تیغ، نزاع فردی و جمعی، بر هم زدن نظم کلاس و مدرسه و سرقت ساده را ذکر کرده‌اند.

۲- نظر کارشناسان درباره پلیس پیشگیری اجتماعی رشدمدار: نزدیک به ۳۵ درصد نگرش دانش‌آموزان را نسبت به پلیس خوب و ۴۷ درصد متوسط ذکر کرده‌اند.

بیش از ۸۸ درصد پاسخگویان درباره اینکه چه گروه‌هایی بیشتر به آموزش پیشگیری پلیس در خصوص بزهکاری نیازمندند، دانش‌آموزان را ذکر کرده‌اند. همچنین نزدیک به ۷۷ درصد اولیا، بیش از ۶۲ درصد معلمان و نزدیک به ۵۸ درصد مدیران را نیازمند به آموزش و آگاه‌سازی پیشگیرانه پلیس دانسته‌اند. این اظهارات بیانگر آن است که کارشناسان و مدیران درگیر با امر تعلیم و تربیت دانش‌آموزان، آگاهی از پیشگیری از بزهکاری را برای دانش‌آموزان، اولیای آنان، معلمان و حتی مدیران، بسیار لازم و ضروری می‌دانند.

۳- تأکید روش یادگیری از سوی پلیس: در همین حال، ۵۰ درصد پاسخگویان بر روش آموزشی پلیس به صورت گفت‌وگو تأکید کرده‌اند، در حالی که روش‌های بازدید، اردویی و میدانی را نزدیک به ۸۸/۵ درصد مناسب ذکر کرده‌اند که این امر نشان‌دهنده آن است که روش‌های آموزشی، به ویژه پیشگیری از بزهکاری صرفاً نباید به سخنرانی

یا گفت‌وگو خلاصه شود و باید از روش‌های جذاب و مورد علاقه نوجوانان به صورت بازدید، اردو و مشاهده و بهره‌گیری از روش‌های مدرن سمعی و بصری استفاده شود تا امر یادگیری تحقق یابد.

۱۰۰ درصد پاسخگویان، برخورداری از صمیمت، تلاش، تخصص و آگاهی از مطالب روز را برای آموزش‌دهندگان پلیس لازم و ضروری دانسته‌اند که ممکن است عاملی بسیار مؤثر برای پیشگیری از بزهکاری و جرم تلقی شود. در همین ارتباط، نزدیک به ۸۱ درصد نظم و انضباط ظاهری، بیش از ۹۲ درصد قدرت بیان و تبیین مطالب و گفت‌وگو، بیش از ۹۶ درصد جذابیت و خوش‌چهره بودن و نزدیک به ۸۱ درصد قاطع و جدی بودن را در ایجاد تعامل و گفت‌وگو بسیار لازم و مؤثر دانسته‌اند. بنابراین، پلیس برای تعامل هر چه بهتر با دانش‌آموزان، باید توجه زیادی به صمیمت، تخصص و آگاهی، نظم و انضباط ظاهری، قدرت بیان، جذابیت و جدی بودن داشته باشد. سازمان پلیس برای اجرای چنین مأموریتی باید از افرادی با شاخص‌های مذکور استفاده کند. بیش از ۹۶ درصد همکاری و تبادل نظر بین پلیس با اولیا و دانش‌آموزان را برای پیشبرد آموزش‌های پیشگیری اجتماعی رشدمدار از بزهکاری و جرم، ضروری دانسته‌اند که حساسیت و جدی بودن این ارتباط از منظر پاسخگویان را بازتاب می‌دهد.

۴- ایجاد ساختار: تشکیل شورای پیشگیری از بزهکاری نوجوانان و جوانان دانش‌آموز از نظر پاسخگویان بسیار جدی و ضروری ارزیابی شده است تا آنجا که بیش از ۹۴ درصد آنها بر ایجاد چنین شورایی تأکید کرده‌اند که قاعده‌تاً باید با حضور نمایندگان پلیس، آموزش و پرورش، شهرداری، بهزیستی، دستگاه قضایی، استادان دانشگاه (روان‌شناسان، جامعه‌شناسان، جرم‌شناسان و ...) شورای شهر، مجلس، وزارت کشور و ... شکل بگیرد؛ این موضوع بسیار مهم است.

همکاری متقابل مسئولان مدرسه و پلیس برای پیشگیری از بزهکاری دانش‌آموزان نیز از اهمیت ویژه‌ای در نظر پاسخگویان برخوردار است، زیرا بیش از ۸۸ درصد آنان این همکاری را زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. با توجه به موارد مذکور در یک جمع‌بندی کلی، نتایج پژوهش را می‌توان در دو بخش خلاصه کرد:

۱- پاسخگویان بر وجود بزهکاری و بزه‌دیدگی در میان دانش‌آموزان با کمیت و کیفیت متفاوت تأکید دارند و عوامل مؤثر آن را نیز خانواده، همسالان، فقر فرهنگی، فقر

مادی، رسانه‌ها، کنترل نداشتن، نبودن آموزش و آگاه‌سازی، محیط اجتماعی، بی‌قیدی و ... می‌دانند.

۲- از دیدگاه کارشناسان و مدیران با سابقه و آگاه آموزش و پرورش، موارد زیر بسیار ضروری و لازم هستند؛ پیشگیری اجتماعی رشدمدار در قالب تعامل پلیس با آموزش و پرورش، ارائه آموزش و آگاه‌سازی با روش‌های متفاوت به دانش‌آموزان از سوی پلیس برای مهار بزهکاری و جرم، همکاری و روابط متقابل اولیای دانش‌آموزان، اولیای مدرسه با پلیس، تشکیل شورای پیشگیری از بزهکاری و جرم در کشور با همکاری و شرکت نهادهای ذی‌ربط و اصلاح در ساختار پلیس در راستای طراحی و اجرای مأموریت تعامل اجتماعی با دانش‌آموزان.

پیشنهادها

پیشنهادهای پژوهش با توجه به بررسی‌ها و مطالعات انجام شده، نظریه‌های دانشمندان، تجارب کشورها، اقدامات اخیر پلیس با گروه‌های اجتماعی، توصیه‌های سازمان ملل متحد و یافته‌های پژوهش در محورهای زیر ارائه می‌شوند:

الف) با توجه به تأثیر ناهنجاری و بزهکاری همسالان بر یکدیگر، اولیاء و نوجوانان، پلیس در همکاری و روابط متقابل تدابیری بیندیشد و در برنامه‌های متفاوت، آنان را نسبت به تأثیرپذیری، بزهکاری و عواقب آن آگاه خواهد کرد، به نحوی که دانش‌آموزان راغب شوند داوطلبانه برای کاهش این امر در برنامه‌های طراحی شده پیشگام شوند و پلیس نیز در این خصوص به شیوه‌های و روش‌های متفاوت، آنان را آموزش دهد و آگاه کند.

ب) آموزش و پرورش برای کنترل موضوع فوق، بحث‌هایی را در کتاب‌ها و مواد درسی آنها بگنجانند و با دعوت مشاوران، سخنرانان، نمایش فیلم، توزیع تراکت‌ها و بروشورهای تبلیغاتی، نشست‌های مشترک پلیس با دانش‌آموزان و کارشناسان، در کاهش تأثیر بزهکاری همسالان بر یکدیگر جلوگیری کند.

پ) اولیای دانش‌آموزان با توجیه، گفت‌وگو و کنترل غیرمحمسوس و مخرب در این خصوص بکوشند و موارد خاص را با اولیای مدرسه و برای دریافت مشاوره با پلیس اجتماعی مطرح و تبادل نظر کنند.

ت) دقت و نظارت آموزش و پرورش برای آنکه معلمان رفتارها و اعمال بزهکارانه در کلاس درس و مدرسه نداشته باشند و در صورت مشاهده اعمال بزهکارانه و

مجرمانه متناسب با محیط مدرسه این امر را دنبال و رفع کنند. بدیهی است گزینش معلمان باید مبتنی بر اصول خاصی باشد و اقدامات بزهکارانه آنان در طول خدمت باید کنترل و مورد توجه باشد. پلیس و مشاوران آموزش و پرورش می‌توانند آموزش و آگاه‌سازی مناسبی در تعامل با معلمان داشته باشند و آنان را نسبت به مسائل احتمالی آگاه کنند و نسبت به رفتار خشونت‌آمیز، تحقیر و بدزبانی با دانش‌آموزان، ناامید کردن آنان نسبت به آینده، طرح مسائل خلاف اخلاقی یا تبلیغ آنها و ... به آنان هشدار دهند. (ث) ایجاد ارتباط با آموزش و پرورش: دانش‌آموزان به مثابه سرمایه‌های انسانی، چنانچه در مسیر آموزش و آگاه‌سازی قرار گیرند، می‌توانند در فرایند پیشگیری اجتماعی و کاهش جرایم و بزهکاری کمک قابل توجهی کنند و از آنجا که پیشگیری از جرم از وظایف قانونی پلیس در ایران قلمداد می‌شود، بدیهی است این تعامل که یک سوی آن آموزش و پرورش در کشور است، در صورتی نهادینه، پایدار و نتیجه‌ساز خواهد بود که:

۱- برنامه‌ریزی و مطالعه شده باشد؛ ۲- سازمان یافته باشد؛ ۳- قانونمند و جزء برنامه‌ها و سیاست‌های ابلاغی دولت باشد.

دانش‌آموزان (اطفال، نوجوانان و جوانان) همواره در معرض بزهکاری یا بزه‌دیدگی هستند و پلیس با حضور خود در مدارس می‌تواند ضمن استفاده از عامل آموزش و آگاه‌سازی، با ابزار و روش‌های نوین و همچنین با ترتیب دادن اردوها، کارگاه‌ها، نمایشگاه‌ها، مسابقات و مشارکت در برنامه‌ریزی اوقات فراغت آنان، نشست‌ها و میزگردهای علمی، پیشگیری اجتماعی را در این بخش به پیش برد و در راهبردی‌ترین نقطه پیشگیری اجتماعی، خود را متمرکز کند و از این رهگذر به نتایج بسیار مهمی در عرصه پیشگیری اجتماعی دست یابد.

(ج) آموزش و آگاه‌سازی محتوایی: برنامه‌های آگاه‌سازی و آموزش در پیشگیری اجتماعی برای هر بخش از جامعه، از اساسی‌ترین اجزای تعامل با آن بخش به حساب می‌آید. به همین منظور ضروری است توجه ویژه‌ای به محورها و محتوای آموزشی کرد. در زمینه آموزش و آگاه‌سازی دانش‌آموزان، محتوای آموزش عمدتاً باید ناظر به حل مسئله باشد. بنابراین، شناخت مسائل و چگونگی رویارویی با آنها که بتوان با آگاهی و به کارگیری آنها باعث کاهش جرایم شد، برای تدوین متون آموزشی بسیار مهم و پایه‌ای به شمار می‌آید. به نظر می‌رسد پلیس با پرداختن به موضوع‌های زیر و آموزش آنها می‌تواند در حل بخشی از مسائل پیش روی جمعیت دانش‌آموزی و جوان

- کشور در پیشگیری از جرم، مؤثر واقع شود. پلیس می‌تواند به دانش‌آموزان بیاموزد:
- ۱- قانون‌گرایی و نظم چه تأثیرات مثبت و رعایت نکردن آن چه پیامدهای منفی بر آنان و جامعه دارد؟
  - ۲- بزهکاران چگونه می‌توانند در مسیر آنها قرار گیرند و ترفندهای آنان چیست؟
  - ۳- چه بزه و جرمی دانش‌آموزان را بیشتر تهدید می‌کند و چگونه می‌توانند یک مدرسه و محله امن داشته باشند؟
  - ۴- چگونه فرصت‌های جرم را برای مجرمان کاهش دهند و هزینه آن را بالا ببرند؟
  - ۵- چگونه پلیس را به موقع در جریان عملی مجرمانه، به ویژه در زمینه سرقت، مواد مخدر و قتل قرار دهند؟
  - ۶- برای حفاظت از اموال، خانه، خودرو و ... چه اقداماتی را به کار گیرند؟
  - ۷- چگونه دیگر اعضای خانواده خود را نسبت به موارد امنیتی آگاه کنند و آموزش دهند؟
  - ۸- در کمک‌رسانی به شهروندان در قبال مجرمان، چه اقداماتی می‌توانند انجام دهند؟
  - ۹- چگونه و با چه شیوه‌هایی و در چه محدوده‌هایی در امور امنیت فردی و اجتماعی دخالت کنند و در چه موارد و محدوده‌هایی از اقدام فردی بپرهیزند؟
  - ۱۰- پدیده مشکوک چیست و چگونه باید به بررسی آن پردازند و در چه مرحله‌ای باید مداخله یا پلیس را مطلع کنند؟
  - ۱۱- در وضعیت‌ها و صحنه‌های متفاوت چگونه می‌توانند به یاری پلیس بشتابند؟
  - ۱۲- چگونه محله و منطقه مسکونی خود را (بدون دخالت در زندگی خصوصی افراد) ضمن همکاری با دیگر همسایگان و پلیس، امن نگه دارند؟
  - ۱۳- چگونه از محیط‌های جرم دوری کنند؟
  - ۱۴- چگونه از خود در برابر آزارها یا حمله دفاع کنند یا دیگران را مطلع سازند و کمک بخواهند؟
  - ۱۵- وسیله نقلیه خود را چگونه برانند، به چه قوانینی توجه کنند و چگونه مراقب آن باشند؟
  - ۱۶- چگونه از طرد شدن کسانی که به هر علت به بزهکاری و تخلف دچار شده‌اند، جلوگیری کنند و به آنان به عنوان مجرمی همیشگی ننگند و رفتاری جذب‌کننده داشته باشند؟
  - ۱۷- چگونه دوستان، همسالان، برادران و خواهران خود را از غلتیدن در مسیر بزه و

خلاف با راهنمایی‌های آگاهانه دور کنند و چنانچه موفق نشدند از چه مقاماتی در مدرسه کمک بخواهند؟

۱۸- چگونه می‌توانند در امور مطالعاتی، تحقیقاتی یا نظرسنجی‌های علمی، به کمک پلیس بیایند؟

۱۹- چگونه نظرات، انتقادات و طرح‌های خود و دیگران را به پلیس منعکس کنند؟

۲۰- چگونه بر کار و رفتار پلیس نظارت کنند و تخلفات آنان را از چه طریقی و به کدام یک از بخش‌های پلیس گزارش دهند؟

چ) نظم و تربیت پلیس اجتماعی ویژه پیشگیری در مدارس: برای اجرای برنامه تعاملی با دانش‌آموزان، پلیسی با تخصص ویژه نیاز داریم که ضمن آشنایی کامل با این گونه وظایف، تبحر و توانایی ویژه‌ای برای انجام آن داشته باشد. شاخصه‌های پلیس مطلوب برای تعامل با جامعه دانش‌آموزی را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

۱- احساسات جامعه دانش‌آموزی را درک کند؛

۲- با محیط و فرهنگ مدرسه آشنا باشد؛

۳- درک صحیحی از اولیای مدرسه و دانش‌آموزان داشته باشد؛

۴- از دانش و علوم دانشگاهی برخوردار باشد؛

۵- فن سخنوری و بیان را آموخته و قدرت انتقال مطلوبی داشته باشد؛

۶- از ظاهری آراسته و جذاب برخوردار باشد؛

۷- از ورود به حوزه شخصی افراد پرهیز کند؛

۸- از هر گونه اقدام سلیقه‌ای و خارج از حدود اختیارات خود پرهیز کند؛

۹- از رفتار اجتماعی و توأم با ادب و احترام برخوردار باشد؛

۱۰- از نظم و انضباط ظاهری و تأثیرگذاری برخوردار باشد؛

۱۱- علاقه‌مند به چنین وظیفه‌ای باشد؛

۱۲- از سعه صدر و حوصله لازم برخوردار باشد؛

۱۳- نسبت به تقیدات دینی حساس باشد؛

۱۴- درک روشنی از تعامل داشته باشد و بداند که تعامل مبتنی بر عرضه و تقاضا دو سویه است.

ح) شاخص‌های گزینش پلیس مطلوب پیشگیری: با توجه به ویژگی‌های فوق، بدیهی است چنین فردی را نمی‌توان از میان پلیس غیر متخصص یا شاغل در تخصص‌های غیرمرتبط انتخاب کرد. برای داشتن چنین پلیسی و اجرای چنین مأموریت‌هایی، تدابیر

زیر الزامی به نظر می‌رسد:

۱- پلیس اجتماعی ضمن آنکه باید از شرح وظایف و ساختار متناسبی برخوردار باشد، برای چنین مأموریت‌هایی باید در دانشکده‌ای خاص تعلیم و تربیت شده باشد و در آموزش آنها آموزش دروس روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، آمار و روش تحقیق، علوم تربیتی و اجتماعی، پیشگیری عمومی و تخصصی از جرایم، ارتباطات انسانی و اجتماعی و... ضروری است؛

۲- در کارگاه‌های تحقیقی و کارآموزی، توانمندی وی بررسی شود؛

۳- در انتخاب و گزینش اخلاقی، انگیزشی و محیط جغرافیایی وی دقت ویژه به عمل آید؛

۴- امکان ارتقای تحصیلی آنها برای مراحل بعدی پیش‌بینی شود؛

۵- توانمندی لازم را در بررسی و ارزیابی داشته و فن بازخوردگیری اقدامات را به روش علمی آموخته باشد.

۶- سیاست‌های تشویقی ویژه‌ای برای تلاش و موفقیت‌های ویژه آنان در نظر گرفته شود.

این پژوهش به علت محدودیت‌هایی از قبیل زمان محدود و اجرای پژوهش، سختی همکاری کارشناسان با پژوهشگر و نظام اداری پیچیده برای انجام پژوهش در دو منطقه آموزش و پرورش مورد بررسی قرار گرفت، اما با همکاری صمیمانه کارشناسان نظرات آنها دریافت شد. بنابراین، این پژوهش با توجه به محدودیت‌های موجود، معرف تنها بخشی از نظرات کارشناسان است. برای تکمیل این بحث ضروری است دیدگاه‌های کارشناسان در کل شهر تهران و برای نمونه، سایر استان‌ها، نظرات کارشناسان اجتماعی پلیسی و کارشناسان و اساتید این حوزه و سایر کارشناسان و پژوهشگران متخصص حوزه پیگیری از جرم نیز، دریافت شود.

منابع

- رجبی پور، محمود (۱۳۸۲). راهبردهای پیشگیری از جرم، فصلنامه دانش انتظامی، سال پنجم، شماره سوم.
- سیدمحمدی، سیدیحیی (۱۳۷۱). روان‌شناسی یادگیری. تهران: نشر روان.
- شایو، مارگارت (بهار ۱۳۸۶). پلیس‌مداری و پیشگیری از جرم، ترجمه غلامرضا محمد نسل. فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال دوم، شماره دوم.
- قانون استخدامی ناجا مصوب ۱۳۶۹/۴/۲۷ مجلس شورای اسلامی.
- قوه قضائیه (۱۳۸۷). پیشگیری از وقوع جرم. تهران: مرکز مطبوعات حوزه ریاست قوه قضائیه.
- کی‌نیا، مهدی (۱۳۶۹). مبانی جرم‌شناسی. تهران: دانشگاه تهران.
- گسن، ریموند (۱۳۷۰). جرم‌شناسی کاربردی. ترجمه مهدی کی‌نیا، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷). جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). سالنامه آماری. تهران: سازمان آمار کشور.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۱). تعزیرات جرم‌شناسی. تهران: دانشگاه تهران.
- نجفی توانا، علی (۱۳۸۲). نابهنجاری و بزهکاری اطفال از منظر جرم‌شناسی. تهران: راه تربیت.
- نیازپور، امیرحسین (۱۳۸۷). بزهکاری به عادت، از علت‌شناسی تا پیشگیری. تهران: فکرسازان.
- Fukoyama, Francis, (1997). *The end of the order*. New York: the social market oundation.
- Geason, susan and Wilson, paul R, crime prevention, 1998, p.l.